

Szűz Szent Margit asszonynak, Béla királynak leányának, élete.

(Folytatás.)

Demaga immár mikor ez szent szűz (36) beszenteltetett volna, ugyanazon alázatosságban marada még. Mert csak mentől kisebb dologban és sém hagyja vala ömagát féltrebb valónak (méltóbbnak) tartania.

Soha ez szent szűz sēnkit még nēm bántott az ő étkéért avagy ő italáért¹¹⁹ avagy valami szép edénért az asztalnál, miképpen szokások az gyarló elméknek, az asszoni állatoknak; de köz¹²⁰ edénekkel megélegedik vala, és némikoron még hitvánb, elvetett edénekkel, tálakkal, tányérokka, pohárokkal élégedik vala még égyebeknek példájára.

Ésmég ez szentségēs szűz oly igēn engēdelmes vala, hogy valamikoron valamit az priorissa közēnséggel¹²¹ parancsol vala, mindēnkoron ez szent szűz elēbb tellyesēchti vala még mindēnnēl, égyēbnēl.

Igēn szereti vala az szórorokat közēnséggel mind nagyokat, mind kisdēket.¹²² Ha az szórorok közűl valamēlyiknek attya, annya vagy rokonsága meghal vala, tahát (37) ez szent szűz vele őszve sirattya vala és vígasztallya vala őket, mondván:

— Akarta volna az Ūr Isten, szerető atyámfia, hogy inkább énnēkōm történt volna ez, hogynēm tēnékēd!

Ha kedég valamēl szóror megbetegőlt, és zsolozsmáját még nēm mondhattya vala, tahát ő elmēgyēn vala az beteghēz és mēgmongya vala az¹²³ zsolozsmát az beteg elōtt. Éjel fēlkel vala és úgy hallgattya vala, ha valamēly szóror nyēg vala, és hozzámēgyēn vala, mēgkērdēzi vala. Nēmēlyeknek bort hevēcht¹²⁴ vala, nēmēlyeknek ruhát melegēcht¹²⁴ vala, és oda tēsz vala, hol az betegnek fájdalma vala. Ha kedég valamēly az szórorok közűl meghal vala, tahát ez szent szűz mindaddég el nēm mē-

¹¹⁹ Szent Margit a maga étke, itala miatt. — Ob dem Tisch ward sie nie mümelend weder um Speis, noch Trank, oder um unsaubers Gefäss.

¹²⁰ Közōnsēges minōségű, nem űri. Ma is 'kōs kenyér' a cselēdkenyér. Régen a 'kōs bor' az űrnak való 'fō bor' ellentēte volt.

¹²¹ Általában, szemēly megnevezése nélkül. — ...cum priorissa aliqua praecipiebat communiter sororibus...

¹²² A kisdē itt nem gyermekkorban valót, hanem nem nagy űri rendbōl valót jelent. Heltai bibliafordításában (XVI. sz.) Jēzus ilyen szavakkal tanít alázatosságra: „Aki küsdēdēbb tū köztetek, e lészēn nagy“ (UT. R5.) ~ qui minor est inter vos, hic maior erit. — A Marg. Leg. e helyēnek latin forrásában: ...multum diligebat sorores magnas et parvas.

¹²³ Az as a Volf-kiadásban hiányzik.

¹²⁴ A hevēcht > hevīt több, mint a melegēcht > melegit. Ma így mondanánk: 'bort forral'.

gyen vala az megholt szórornak testétől, mígnem eltemettetik vala; hanem ott az holttestnél imádkozik vala, és oly igen sirattya vala — nagyobbban¹²⁵ (38), hogynem mintha önéki testi atyafia volt volna.

Ésmég ez szentségös szűz vala mindénben szégénségnek szertője és megtartója, és igen szeret vala élni szégénségben. Önéki ruhája, kápája vala igen ó, és megszakadozott és foltos vala, és némikoron ez szent szűz az sárból vészén vala ki posztó-foltokat, és azzal foldozza vala még köntését, kápáját.

Égy, némőnémő napon jüve Béla királ az ő lējányához; mikoron eleében¹²⁶ hívatta volna az ő lējányát, de Szent Margit asszon nem mere menni ő attyának eleiben az ő attyátul való féltében; hanēm elfuta ez szent szűz szórór Kandidához és kéré ez szórort, hogy foltot vessén az ő kēntésének újára. Ez szórór mēgfoldozá, mert mind elszakadozott vala az ő kēntésének úja, és kiláccik vala az ő karjának húsa. Eznek utánna elméne ő attyához.

Ez szent szűznek palástya vala hitván, szakadozott; és (39) mikoron láttya vala az szórór, ki az kösségnek ruháját tartya és osztva vala, úgymond vala néki:

— Asszonyom, én tēnékēd jōb palástot adok.

Úgymond vala Szent Margit asszon:

— Nēm úgy tēgy, szerető atyámfia, hanēm két hitván palástot varrj őszve, és mēgfoldozzad énnékēm; azt aggyad énnékēm, és azt viselēm én.

Önéki véloma (feketije) megavúlt (ó), és ha néki adnak jō és gyēnge¹²⁷ vélomot, nem viseli vala mēg, hanēm goromba¹²⁸ vélomot kéri vala, és azt viseli vala. Az szolgáló-lējányoknak goromba főfédelēket kéri vala el, és azt viseli vala, és az ővét az szolgálóknak aggya vala. Önéki sarui az nagy hidegségnek ideén mindēnkoron valának mēgszakadoztak,¹²⁹ hitvánok.

Ezēket látván az priorissa, úgymond vala ez szent szűznek:

¹²⁵ Inkább.

¹²⁶ A kéziratban: *eleeben*. Baros hibásan írja: „elébe“, személyragtalanul. Az *eleeben* époly személyragos (olv. tehát: *eleében*) mint utána csakhamar következő hangváltozata, az *eleiben*. Ezt már Baros is — helyesen — személyragosnak olvassa és írja.

¹²⁷ Finom; vö. 82. jegyz.

¹²⁸ Durva.

¹²⁹ A *Kolozsvár*-t meghatározónak van *Kolozsvár-ott* változata. Ilyen változatok a régi nyelvben: *átkoz* (~) *átkozott*, *győzt* (~) *győzött* stb. Lehetek ezek alkalmazásuk szerint igenevek is, mult idejű harmadik személyű állítmányok is. 'Illi maledixerunt' — ezt nem csak úgy lehetett magyarul mondani, hogy: 'ők *átkoztak*', hanem így is: 'ők *átkozottak*' (mint ma is: *mondták* vagy *mondottak*). 'Illi maledicti sunt' — ezt nemcsak így: 'ők *átkozottak*', hanem régen így is: 'ők *átkoztak*'. A *t* > *tt*-s mult idejű igealak azonos eredetű a *t* > *tt*-s igenévvél. Jelentésmegoszlással a *szakadoztak* ma csak ige lehet (esél. alakú, alanyi ragozású, mult idejű, többes 3-ik személyű), de itt a Margit Legendában még többes számú igenév. A megfelelő igenév ma csupán *szakadoztak* alakú lehet.

— Të ezeket nēm jól tészéd, mert ha ezeket az të atyád és anyád tudnáják, mi(40)rajtonk nagy szemérmet¹³⁰ tēnnének.

Úgy mond vala Szent Margit asszon:

— Kérlek tégédet, szerető anyám, az Jézusnak szerelméért haggyad, hogy én ígyen tégyek.

Ez szent szűznek ő ágya vala egy gyékén, egy hitván lazsnok¹³¹ és egy kis vánkös, némikoron kedég egy gyékén csak. Némikoron egy bőrt, tészén vala csak feje alá az ő imádkozó helén. Ezén nyugoszik vala magyēri királnak lējánya!

Ezéknek fēlētte ez szent szűz ciliciomot visel vala. Egyik ciliciomának fél része csináltatott lőszőrből és fél része gyapjúból; ez ciliciomot gyakorta viseli vala. Más cilicioma vala, kit kért vala az provinciálistól, hogy őnéki csináltasson lófarkból és tehénfarkból; ezféle ciliciomot viseli karácson estin, nagypéntkēn, Bódog Asszonnak mindēn vigiliáján és mindēn Szent Apostoloknak estin, mindēn ádvēntben, mind karácsonig.

Azonképpen az nēgyven (41) napokban hamvazó szērdától mind hűsvétik ciliciomot visel vala, sēm az ő ruháját mēg nēm változtattya vala, akármēly igēn mēgnehezölt és férēknek (tētōnek) miatta; sēm fejét mēg nēm mosta nagyszombatig. Eznek fōlōtte mindēn hétben csētörtēktől fogva vasárnapig ciliciomot visel vala, és ez ciliciomnak alōla visel vala mindēnkoron vashól csinált övet, kivel övedzi (szoréchtya) vala magát nagy keménsséggel, mēly vas-ő¹³² mēg ma és ez klastromba vagyōn.

Demaga az örök kēgyelmes Űr Isten az ő szerelmes jegyēsét az ő ciliciomának és az férēknek kemēn gyōtrelmēről ezēnkēppen vīgasztalá mēg:

Mert vala egy frātēr Szent Ferenc szērzetiből, hogy mēly frātēr igēn nagy hīrō vala az ő frātēri elōtt és királnak, királné asszon elōtt. Mondá ez frātēr, ez nagy hīrō atya, királnak, királné asszonnak és ő szēr(42)zetebeli frātērēknek és prédikátor szērzetebeli frātērēknek és ēgyēb sok uraknak elōtte, hogy Űr Istentől volt őnéki mēgmutatván,¹³³ hogy Szent Margit Asszonnak ő férgei (tētői) az ő ruhájában láttatnak vala fordúltatni mind fejérségēs gyēngyē.¹³⁴

¹³⁰ Szēgyent.

¹³¹ Durva pokróc.

¹³² Régen: ő : övet, mint ma: kő : követ.

¹³³ A -va, -ve eredetibb alakja -vá, -vé volt, s ebből lett -n állapothatározó értékű helyhatározóraggal -ván, -vén. A -va, -ve és -ván, -vén alkalmazásában a régi nyelvben nem volt különbség. 'Istentől volt őnéki megmutatván' — ezt ma így mondanánk: 'Istentől volt őnéki megmutatva'. Az ő-magyar Mária-siralomban ez van: „Fugva, húztuzva, üklelve, kētve üllūd”; mai irodalmi nyelvünkön ez így volna: 'Megfogván, ide-odahúzkodván, megöklözvén, megkötözvén — megölöd'.

¹³⁴ A -vá, -vé rag eredetibb alakja -á, -é. Amit mi úgy írunk, hogy: gyōnggyé, nem gyōngy-vé alakból lett, hanem gyōngy többől és -é ragból. Űgy is ejtjük ki, hogy: gyōnggyé (pontosabban: gyōnggyé). Ennek illabialis régi változata a gyēngyē.

Ésmég megvígasztaltatik ez szent szűz, mikoron Szent Tamás mártírról, kántuáriai érsékről, igen sok csudákat hallott volna: miképpen ez Szent Tamás nyakátúl fogva bokáig keménységűs cilíciomot viselt volna, és miképpen asszonyonk Mária varrotta¹³⁵ volna még neki cilíciomát, miképpen még vagyón írván¹³⁶ Szent Tamásnak életibe. Azért Szent Margit asszon ezéket hallván igen megerőséchtetik vala, és vígan szenvedí vala az cilíciomnak gyötrelmét, mert ez szent szűz viselte az cilíciomot tizenkét esztendőös korátúl fogva mind holtig ez fellyül mégmondott-képpen. Halálának előtte csak harmad nappal veté lő róla ez szent szűz az cilíciomot, (43) kirel bizonságot tőtenek az-időbeli szórorok.

Mikoron egy időben Szent Margit asszon némely fráterékről és szóroroktól, kik kevés bizonságot vettek volt az kemén életről, erre hozattatnék (avagy kérettetnék) kényerőlet-képpen, hogy ez nagy kemény életben őmagának lészálléchtana (azaz hogy il kemény életét nē viselne), és hogy hosszabb ideig többet érdemlhetne (avagy több érdemét győchthetne), ha őmagával könnyerőletösben mielkednék,¹³⁷ és hogy önénmagának méltóságos voltaért ennere magát még nē útálnája, felele ezéknek Szent Margit asszon:

— Valaki tuggya magát sokáig élni, lészálléchon¹³⁸ magának és halogassa (holnapozza) azt, ammit¹³⁹ mielkedhetnék. Én kedeg nem tudom, míg¹⁴⁰ élők, és ha kevés időnek utánna engemet elvészén az teremtem¹⁴¹ ez vőlágból. Mert tisztességeket avagy gyönyöröségeket és félétte való hétságos nyugodalma(44)kat szērnyő rūt keresni klastromba, mert az kalastrom nem azoknak helyék és lakodalmok,¹⁴² kik ez jelen való jókat (ez világi jókat) keresik, hanem azoké, kik az jüvendő mēnyei jókat keresik.

¹³⁵ Varrotta ~ varrta, mint mondotta ~ monda. Vö. 129. jegyz.

¹³⁶ Meg van írva. Vö. 133. jegyz.

¹³⁷ A rendtársak, kik Margit kemény, önsanyargató életmódjának bizonyítékait tapasztalhatták, arra kérték őt szánalomból, hogy engedjen az önsanyargatásból, mert ha kíméli magát, hosszabb ideig él, s így, hosszabb idő alatt több érdemet gyűjthet magának erények gyakorlásával az üdvösségre.

¹³⁸ Szállécht = szállít; szálléchon = szállítson, nyelvjárási szállíjon.

¹³⁹ Volf kiadásában hibásan: ammy.

¹⁴⁰ Értsd: meddig. A míg a mi? többől -ig raggal lett. A míg-ből az eddig hatására lett később meddig.

¹⁴¹ Teremtöm-nek a régi nyelvben úgy van teremtem változata, mint a szülöm-nek ma szülém változata. A teremtettem em mult idő nem más, mint a teremtetten igenév személyragos alakja; az (én) teremtem (őt) mult idő nem egyéb, mint a teremto igenév teremte változatának személyragos alakja. Nyelvünk, illetőleg a finn-ugor nyelvek kezdeties korszakában efféle igealakokhoz időképzet esetenként az egymással beszélők illetőlkö. rülményei szerint járult A mult idő képzetének az említett magyar igealakhoz való állandó kapcsolódása későbbi, csak az ugor korszak után történt ráértés eredménye.

¹⁴² Lakóhely; a német legendában: Wohnung. Az emberek nem jártukban-keltükben, hanem ott ettek-ittak, ahol hosszabb vagy rövidebb ideig meg-laktak. A nyomás-járó pásztornak az a bujtárja a lakos, aki a cserényt (a

Ezenképpen ez szent szűz az önéki szólókat ilyen jókra, kiket ő tészén vala, avagy jobbakra hozza vala őket.

Vala egy fráter, prédikátor szerzetbeli, ki ez időben provinciális vala. Ez provinciális gyakorta gondolkodik vala és az Úr Istent nagy ájtatossággal kéri vala, hogy méltónája¹⁴³ néki megmutatni (megjelteni), hogy mi volt az régi szent atyáknak tökéletösségük, kinek miatta mentenek ilyen igen fél az jószágos melkötöknek teteére és az Úr Istennek ilyen nagy édesség és esmeretire, miképpen órólok az Szent Irás tartya (mongya).

Tahát ez provinciálisnak hozattaték¹⁴⁴ és mutattaték¹⁴⁵ egy kény, aran bétókkal iratott, és mondaték ez pro(45)vinciálisnak:

— Kelj fél, fráter, és olvassad ezt!

Mely fráter legottan megolvassa, és ezek valának írván az közben:

„Ez az régi szent atyáknak tökéletösségük: Istent szeretnie, önön-magát megútálni, sönkit még nem útálni, sönkit még nem ítélni.“

Ezenképpen ez látás elenészek, és ez fráter felsérkene ő ál-mából, kezdé ez leckét gyakorta mondani, hogy el né felednie.

Mikoron ez fráter egy időben Szent Margit asszonnak lelki épöletnek okáért ez isteni jelenetöt megmondanája, ez szentség és szűz oly igen hozzávóna ez tanólságot, hogy ez idétől fogva az Úr Istennek szerelmében, ménére téheti vala, gérjedetős vala, hogynem azelőtt, és az Úr Istennek félelmébe annéra használta, hogy lön önön-magának jelés nagy megútálója csudálatosképpen.

Mindén embér avagy szórór ellen¹⁴⁶ félkel vala tisztés és víg tisztességgel. (46) Sönkinek életit ez szent szűz (avagy életinek érdémét) tudakozván még nem ítéli vala, de önön-magát alázatosságban vaslálván (fogalván),¹⁴⁷ mely alázatosságot tud vala lenni mindén jószágos melkötöknek annyának és őrizőének.

Eszében forgattya vala gyakorta, és néha egyebekkel és beszélly vala az ő nemzetének eleinek¹⁴⁸ életüket és életöknek szentségét, azaz:

szállást) rendben tartja; oda térnek enni, éjtszakára pihenni. Jól az lakik, aki a lakáshoz térvén enni-innivalót bőven kap. Víg an is az lakik. A 'jól lakik', lakodatom, lakzi kifejezéseket Bárczi Szófejtő Szótára helytelenül tartja a 'wohnen' jelentésű lakik szótól különböző eredetűeknek. A *mulat* jelentése is eredetileg csak az volt, hogy utazás közben egy-egy helyen megáll, megszáll, ott tölt valamennyi időt, valameddig ott lakik.

¹⁴³ Volt régen egy *méltani* ígék, ennek ígeneve a *méltó*. Ebből lett a *méltól-ni* = 'méltónak tartani', (mint *rosszal*, *kevesel* = 'rossznak, kevésnek tart').

¹⁴⁴ A kéziratban hibásan: *hozatatyk*.

¹⁴⁵ Az eredetiben ez is hibásan: *muttatek*.

¹⁴⁶ Szórór előtt.

¹⁴⁷ Mint a magyarázó foglal mutatja, a *vaslal* jelentése 'vasaz', 'megvasaz', 'vasba foglal valamit'. Nem a *váslal* (= koptat) szó van itt.

¹⁴⁸ Baros hibásan írja így: „az ő nemzetének, eleinek életüket“ — a hiba a közbe tett vesszőben van. A *nemzetének* és *eleinek* nem azonfokú birtokos-jelzői az *életüket* tárgynak. Ennek csak az *eleinek* szó a közvetlen birtokos-

Szent István királynak életit, ki vala magyéroknak első királya és apostola, kinek hitit és kérésztén hitnek prédikációját, kivel az ő nemzetét, az pogán magyérokat, megfordéchtá¹⁴⁹ az bálványoknak imádásátúl, miképpen anyaszentegyház hirdeti (jelenti). És meggondolja vala Szent Imrèch hercegnek és ő életit és ő szentségés szűzességét, kinek mikoron volna nemességés jegyese görék¹⁵⁰ császárnak lejánya: Istentől néki megjelénteték, és az ő jegyésével szep(47)lótelen megtarták az tisztaságnak szűzességét ő életéknek minden napiban, miképpen az ő jegyese Szent Imrèchnek halála után megbizonéchtá. Ésmég ez szent szűz meggondolja vala Szent László királynak életit, hogyki Magyarországnak dicsőségés birodalmat és oltalmazást szolgáltatván az pusztéchtóknak ellene, jelésöl pogánoknak ellene: demaga azért ez szent királ gyakorta alamizsna-adásokba, királi igasságokba és imádságokba és egyéb jószágos melködötökben magát foglalván, még ennek féllette az testnek nyugodalmát elvévén, az éjet viseli vala álom neköl; kinek ő szentségéről bizonságot tésznek mind ez mái napig az gyógyulásoknak gyakorta való jótételi. Ésmég meggondolja vala Szent Margit asszon Szent Érzsébét asszonnak, az ő baráttjának és szerelmes nénnyének szentségés életit, kinek szentségés érdemével mind tellyes anya(48)szentegyház; nagy örömmel tisztéli.

Illyenféle gondolatokban és szólásokban foglalja vala magát ez szent szűz, és nagy magas fászkodásokat vonszon vala az ő szűvének belső részéből; kéri vala ez szentéknek esedözésöket, hogy ő érdémeknek miatta és isteni ajándoknak (malásztának) miatta érdemlene lenni ő nyomoknak és érdémeknek követője.

Ez szentségés szűznek, Szent Margit asszonnak, vala nagy kényörölet¹⁵¹ az beteg szórorokhoz, mely betegék gyakorta sokan valának az szóroroknak sok voltokért, úgyhogy az nagy kényörölet-miá és az nagy alázatosság miá nem láttatik vala lenni királi szűznek és gyéngeségés szűznek lenni, de mēndēneknek annyának és dajkájának bizonyéchtatnék lenni.

Mert az ő szērénék¹⁵² szolgálattya féllett gyakorta meglátogattya vala az betegöket, megmossa vala fejüket és lábokat az betegék(49)nek, és mikoron szükségés vala, az ő hajokat ő fejékről tulajdon kezével elnyíri vala. Csak egyszerű egy délben hét betegnek nyíré el hajokat. Mégtisztéchtya vala az betegöknek ő

jelzője, az *eleinek* szónak pedig közvetlen birtokosjelzője a *nemzetének* szó. Értsd: 'az ő nemzetsége eleinek (családja első, régen élt őseinek) életét'. Kitűnik ez az értelem a német szövegből: Und redet oft süßlich mit dem andern von dem heiligen Leben und Werke ihrer seligen Vordern ihrs Geschlechts: als von Sankt Stephan, dem erst geläubigen. Künig in Ungern... etc.

¹⁴⁹ Megtéríté.

¹⁵⁰ Görög.

¹⁵¹ Kényörülete, szánakozása.

¹⁵² Conditio, ritus.

ruhájokat és megveti vala ágyokat. Ha mikoron valamely beteg vét (okád),¹⁵³ vala, és ez szent szűz hamar valami edént nem lélhet vala, tehát Szent Margit asszon markát tartya vala az beteg eleiben és azban vét vala.

Igyen örömet és nagy szerelmel szolgál vala az betegöknek, és megkéri vala az priorissátul engedelmességben, hogy ő szolgálhatna akkoron az betegöknek, mikoron vagyon szörnyébb idő, nagy hidegség, nagy sár, nagy esső és nagy hó. Gyakorta ez szent szűz önén-maga vizet merécht vala ki az kútból, és az kochnyára horgya vala, meghevéjti vala, és azután még őmaga általhorgya vala az udvaron az betegök (50) házában az infirmáriában, és megfērészti vala önén kezével az betegöket.

Égy időben az szolgáló-lējányok közöttül egyyk megbetegöle halálra, mely betegnek minden teste igen varas és igen vērös vala, úgyhogy egyebek útálnak vala ővele bänni; de Szent Margit asszon elméne és ez szégén betegét megfērésztté önén kezével, és megmosá fejét, és megnyíré fejét. Ezénképpen nagy szeretettel szolgálá néki.

Ésmég vala egy szórór, kinek ő torkát kell vala bekötni tehénganéval, kit az szórórok útálván, sēnki be nem kötē az betegnek torkát, hanēm csak Szent Margit asszon.

Ésmég egy időben egy beteg szórór kévána ēnni disznóbēlt.¹⁵⁴ Elméne Szent Margit asszon, és megszērzté az disznóbēlt. Mikoron meghozták volna az disznóbēlt, adák Szent Margit asszonnak az disznó bēlit ganéával őszve, miképpen az disznóból kivētték (51) vala; de ez szent szűz nagy alázatossággal elvévé és megtisztéchtá, megcsinálá, elvivé az betegnek. De mikoron az ő ruhái meg-rútéchtattanak volna az undokságokkal, lē nem veté azért őróla az ő ruháját, hanēm ezénképpen megviselē.

Sēmminēmő alázatos dōlgot nem szégvelli vala tēnni. Gyakorta ez szent szűz megsōpri vala az beteg házat és az szükségnek helét, az betegökét,¹⁵⁵ és ennek fölōtte belől és megtisztéchtya vala.

Ésmég egy időben Szent Margit asszon húst sūt vala az betegöknek, és monda néki szórór Benedikta, István úrnak lējánya:

— Asszonyom, aggyad énnékēm az húst, én megsütēm, mert nem illik, hogy tē süssed.

Monda Szent Margit asszon:

— Ha tē sütnéd mēg, tiéd volna az érdeme; de én nem akarom elvesztenēm az én érdēmēmet, azért nem adom nékōd.

Gyakorta, mikoron ez szent szűz az betegöknek szolgál vala, az ruháját (52) fēlvonogattya vala, úgy jár vala az nagy sárban,

¹⁵³ ...quando infirma volebat vomere...

¹⁵⁴ ...quaedam infirma desiderabat habere pudellas de porco.

¹⁵⁵ Baros hibásan így írja át: „... megsōpri vala a beteg-házat és a szükségnek helyét, a betegökét is ennek fölōtte belől is megtisztítja vala.” — Hogyan lehetne belől is megtisztítani a betegöket?

hóban. Gyakorta ez gyöngye szűz léesik vala, észmég félkel vala, úgy szolgál vala. Önéki ruhája némikoron mind térdig megsárosul vala, de azért öröla lē nēm veti vala, hanēm azonképpen viseli vala, és azonképpen éjel¹⁵⁶ és benne hál vala.

Mikoron az betegök húst észnek vala, Szent Margit asszon elmégyen vala az portára, és úgy kér vala húst az betegöknek, és tézsi vala kis teknőben, és elviszi vala az ő fején,¹⁵⁷ és megfőzi vala nékik.

Égy napon, mikoron Szent Margit asszon vinne egy fazékat tellyes tikhússal az betegöknek, és mikoron mēne az kochnyárol az nagy hóban az beteg-házban, léesék ez szent szűz az nagy hóban, és eldöle a étéknek ő leve kápája újára. Félkele ez szent szűz az nagy hóból nagy békességgel, és elvivé az étket az betegöknek.

Ésmég egy időben Szent Margit asszon el(53)mēne egy szórórral húsért az betegöknek, és mikoron nēm volna miben elhoznik¹⁵⁸ az húst, Szent Margit asszon lēveté az ő skapulárát,¹⁵⁹ és lētēvé az földre, beletakará az húst. Mikoron jutottak volna mind ketten az kochnyára, ez szórornak ő skapulára megundokult vala az hústól, de Szent Margit asszonnak ő skapulára tisztán megmaradott vala. Tahát ez szórór kezdé megszorodni és megháborodni (megharagodni) Szent Margit asszon ellen. Szent Margit asszon kedég mosolodván monda az szórornak:

— Miért haraguttál még? Én jól tudom, mit gondolsz tē mastan.

És megmondá mind Szent Margit asszon, valamit ez szórór gondolt vala.

De mikoron ez gyöngeségēs szűz megbetegedik vala, nēm mongya vala mēg, hanēm eltűri vala, hogy mēg nē bántatnék az ő szokott dolgiban és az ő szolgálatiban.¹⁶⁰

(54) Égy időben Szent Margit asszon lōn igēn beteg negyven napiglan, és vala őrajta vérhas. Mind ez negyven napiglan elszenvedé ez nehéz betegségēt, és mindēn szolgálatot betelleyeséchte az refektóriumban és betegēknél, miképpen egyébkoron.

Annéra megalázza vala őmagát az priorissának, hogy vala-

¹⁵⁶ Az *éj* eredetibb alakja *é* volt, a *-val*, *-vel* rag eredetibb alakja *-al*, *-el*; ez a régi nyelvben az *é*-tőhöz egyik nyelvjárásban *-j*, másik nyelvjárásban *-v*-hagzóválasztóval járult: *é-j-el* vagy *é-v-el* = 'in der Nacht'. Az 'éjtszakai' így is volt: *éji*, így is: *évi*. Az 'éjtszakai' jelentésű *évi* kiveszett, az *éji*-féle alakokból pedig elvonták az *éj* nominativust. Az *éjtszaka* eredetibb alakja is *étszaka* volt.

¹⁵⁷ Vajkai Aurél írja és képen is mutatja a Nép és Nyelvben (I : 89), hogy Szentkirályszabadján ma is hordják fejükön teknőben még a csecsemőt is az asszonyok.

¹⁵⁸ **Hoznim*, **hozniđ*, *hoznia*, *hoznink*, **hoznitok*, *hoznik*; ebből lett: *hoznom* (mint *Bolatin* > *Balaton*, *moloméč* > *malmik* > *malmok* < *mal-muk*), *hoznod*, *hoznia*, *hoznunk*, *hoznatok*, *hozniok* > *hozniuk*.

¹⁵⁹ Az apácáknak munka közben viselt, kötényféle ruhája.

¹⁶⁰ Hogy meg ne tiltsák a dologtól.

mit az priorissa parancsol vala, azt először ő akarja vala betel-lyeséchtetni, és ha valamely szórór őmagát megvonssza¹⁶¹ vala az közönségés dologtúl, kit az priorissa parancsol vala tenni, tahát ez szent szűz megerőséhti ötet, jó példát adván önéki.

Vala egy szórór, ki neveztetik vala szórór Örszébét. Ez vala igen vén. Ez szórór Örszébét esék nagy hosszú kórságban tizén-nyolc esztendeig, és juta annyé erőtelenségre és vérhasra és vetésre:¹⁶² semmit nem emészhet vala, úgyhogy őmagát fél nem indéhattya az (55) ágyból.

Tahát némely napon az szórórok igen megfárattnak vala, és sènki nem akara néki segélleni (azaz az betegnek). De Szent Margit asszon méne az priorissához, és megkére az priorissátúl engedelmességért, hogy ő bányék az szégén beteggel. Az priorissa kedég néki megengedé, és hagyá, hogy egy társot végyen vele. Szent Margit asszon kedég hívá el vele szórór Alincsát, Ajkai Péter úrnak lőjányát.

Mikoron elméntenek volna mind ketten, tahát Szent Margit asszon félelme az ágyból az szégén régi vén betegét önén kezével, és tévé egy sámél-székre (egy kerek verémre), és tahát az nagy dohosságért¹⁶³ és vérhasnak és vetésnek utálatosságáért szórór Alincsa fél-félre¹⁶⁴ voná magát, el nem szenvedheté az nagy dohosságot.

Ezüket látván Szent Margit asszon, monda az szórórnak:

— Szerető atyámfia, ha té el nem szenvedhetöd, menny el (56) fél-félre¹⁶⁴, és haggyad énnékem ezt tennem.

Tahát Szent Margit asszon az betegnek ágya megtisztéchtván, annakutánna esmégi önén-maga félvévé ő karjaira az betegét, és betévé az ágyban. Ezüket látván ez szórór igen csudálkoz vala, hogy Szent Margit asszon elszenvedhet vala il nagy dohosságot utálat neköl, és hogy elbírhata ilyen nagy embért, mert ez betek Örszébét igen nagy¹⁶⁵ embér vala.

Ezéknek utánna Szent Margit asszon félvévé az széket, és mindazokat, kikre öltette¹⁶⁶ vala, és vivé az vízhöz, és önén kezével mind megmosá.

Ezénképpen szolgálá az betegnek Szent Margit asszon nagy sokszér. Ez vala három esztendővel ez szent szűznek halála előtt.

Azért ezénképpen szolgálván az erőteleneknek, jóllehet hogy gyakorta őmaga erőtelenb vala, követván az ő nénnyének, Szent Örszébét asszonnak ő nyomát, veti vala őmagát az betegéért (57) mind ereje szérént, kik az klastromba valának. Kik kedég

¹⁶¹ A kiejtése: *megvonssa*.

¹⁶² Hányásra.

¹⁶³ Büdösségért.

¹⁶⁴ *Fél-félre, fél-félre* = félre.

¹⁶⁵ Nem lelki nagyságról van itt szó, mint a Minerva I. évf. I. számában az ember szó történetéről írt cikk véli.

¹⁶⁶ Öltette.

az klastromnak kivéle¹⁶⁷ valának, az oly betegéket ő képében¹⁶⁸ meglátogatattatja¹⁶⁹ vala némely igén vén fráterrel, fráter Györgyel, provinciálisnak áldomásával, és megaggya vala az ő szükség[ek]re¹⁷⁰ valót azből, mit őnéki anyja, atya ad vala ez vén fráter által; de ezt akkoron teszi vala csak, mikoron az provinciális jelen nem volt.

De mikoron az provinciális jelen vala, tehát mikoron Béla királ, királné asszon és István király és egyéb atyafiai Szent Margit asszonnak hoznak vala aranyat, ezüstöt, pénzt, aranyas bárson: Szent Margit asszon ezekben semmit nem akar vala magának venni, hanem elküldi az priorissának egyháznak dolgára, és egy részéből kéri vala az provinciális, hogy ő képében adna alamizsnát szegényeknek ez országnak kölëmb-kölëmb részében, mikoron (58) menne vizitálni, jelësöl kedig szëmérmes, titkon való szegényeknek, és kik szegényeknek küldülni.

Némikoron kedig az priorissának áldomásával köld vala szegén szentégyházaknak, prédikátor szerzetbelieknek Fejérvárra egyházi öltözetökre, kelöchre¹⁷¹; és Pestën Szent Antalban rakata egy oltárt Szent Miklós pispöknek tisztességére; ezen-keppen egyéb szentégyházakhoz.

Ezëket mind teszi vala ez szent szüz azokból, kiket őnéki az ő szülei, atyafiai adnak vala. Mert az klastromnak jüvedelméből nem illik vala valamit valakinek adnia, sëm akarja vala. Ez provinciálisnak, fráter Marciálisnak tanácsival (tanéchtásával) igyeközik (mielködik), vala Szent Margit asszon jelësen kezdettől fogva minden ő napiban.

Demaga ezt sëm kell elhadnonk: az ő alázatos kënyërolétiröl.

Mert mikoron ez szent szüz áll vala az ablaknál az karban, kin nézettetik (59) Krisztusnak szent teste, és láttya vala az beteg szegényeket, miképpen az macskások¹⁷² magokat vonsszák vala az págyimëntomon, nagy siralmakat tészën vala.

Az szörörök mëgkërdik vala ő siralmának okát. Ügy mond vala Szent Margit asszon:

— Azért sírok, hogy kënyërülek ez beteg szegényëkën, és bänkódom szüvem szërént, hogy én öket nem segélhetöm egëssëgëkre. Ezëknek fëlëtte hálát adok az én terëmtëmnëk, hogyki kënyërült énrajtam, és engëmet egësszen¹⁷³ teremtëtt, és mind ez mái napig egësszen fëlnevelt; kinek okáért ësmerëm énmagamat ő irgalmasságának inkább kötelesnek lënni hálaadásra.

Némikoron kéri vala az szöröröket, hogy Áve Máriát mon-

¹⁶⁷ Kivüle.

¹⁶⁸ Maga személye helyett.

¹⁶⁹ Meglátogatattatja.

¹⁷⁰ Eredetiben hibásan: *zvkefegre*.

¹⁷¹ Ném. *Kelch* > m. *kelëch* ~ *kelöch* > *kehëly* ~ *kehöly*.

¹⁷² Zsugorodottak.

¹⁷³ Épen, épségben.

gyanak az szegényéért. Némikoron kedik ha ez szent szűz lát vala mezéchtelen condrás szegént, tahát elköld vala az priorissához, hogy az szegénnek aggya egyik kápáját, melyik jób volna. (60) Ha kedig Szent Margit asszonnak nem lészén vala több kápája egynél, tahát kéreti vala az priorissát, hogy ő aggyon ruhát az szegénnek.

Oly igen kényeröletés szűvő vala az beteg szórorokon és, hogy gyakorta az ő étkét, kit önéki attanak az asztalnál, elköldi vala az beteg szóroroknak, és őmaga gyakorta étlen kel vala fél az asztaltól.¹⁷⁴

Annak okáért az ilyenféle jószágoknak kegyességéért avagy irgalmasságának mielőketiért az ő nyájaskodása avagy szent-ségés élete egynémönémő régula szérént tartatik vala az-időbéli szóroroktól¹⁷⁴, úgy hogy ha valami szérzetlenségét avagy erkőcsetlenségét látnak vala egymástól, tahát úgy mondanak vala:

— Ez nincsen az mi asszonyonknak, Szent Margit asszonyonknak, régulai kézzől!

Mészöly Gedeon.

(Folyt. köv.)

Eine alte deutsche Handschrift

aus dem XV. Jahrhundert in der Münchener Staatsbibliothek
über das Leben der heiligen Margarete.

(Fortsetzung.)

Von ihrem Fasten und Abstinenz das IV. Cap.

Sie war allzeit mit dem Convent zu Tisch und hätt ein Genügen an der Speis des Convents. Ausserhalb des Convents ass sie nit, neuer¹ um Gegenwürtickait² ihr Mutter oder ihrer Schwester, der Fürstin, so die unterweilen bei ihr waren in dem Kloster, so sie des betwungen ward, und das tät sie denn gar selten.

Und sie hielt strengtlich die christenlich und regenliche Fasten, und ander Observanz der Regel und des Ordens Satzung, darum sie oft in Fiewer Abkraft kam ihres Leibes.

Am heiligen Charfreitag nahm sie kein Speis, sunder³ sie enthielt sich den ganzen Tag in dem Gebet und klaget das Lei-

¹⁷⁴ A -tül ~ -tól rag XVI. századi nyelvemlékeinkben néhol nem illeszkedik a velaris tö hangrendjéhez.

¹ Nur.

² Gegenwart.

³ Sondern.